

7. Шохин С.О. Проблемы и перспективы развития финансового контроля в Российской Федерации. – М., 1999.
8. Мандрица В.М., Рукавишникова И.В., Дружинин Д.Н. Финансовое право / Под ред. В.М. Мандрицы. – Ростов н/Д, 1999. – 447 с.
9. Шохин С.О., Воронина Л.И. Бюджетно-финансовый контроль и аудит. Теория и практика применения в России. – М., 1997. – 240 с.
10. Финансовый контроль в отраслях народного хозяйства при различных формах собственности : монография / Ю.А. Данилевский, Т.М. Мезенцева. - Москва : Финансы и статистика, 1992. – 134 с.
11. Финансовое право / Отв. ред. Е.Ю. Грачева и Г.П. Толстопятенко. – М., 2008.
12. Саттарова Н.А. Финансовый контроль как фактор эффективной финансовой политики в условиях экономического кризиса: вопросы правового регулирования // Вестник Московского университета. Государственный аудит. – 2010. – № 1. – С. 83.
13. Теория юридического процесса / Под ред. В.М. Горшенева. – Харьков, 1985. – 180 с.
14. Шагиева Р.В. Финансово-контрольная деятельность: теоретико-правовая характеристика // Вестник Московского университета. Государственный аудит. – 2010. – № 1. – С. 111.

УДК 347.9(477)(075.8)

Остафійчук Л.А.,
заступник начальника управління
правової роботи Головного управління
Міндоходів у Чернівецькій області

СУТНІСТЬ І ЗМІСТОВНІ ВЛАСТИВОСТІ ПОНЯТТЯ «НЕПОВАГА ДО СУДУ»

У статті досліджено, що закони містять розпливчасті терміни поняття «неповаги до суду». На підставі аналізу норм вітчизняного та зарубіжного законодавства сформовано опис поняття «неповага до суду». Запропоновано створення в структурі Кодексу України про адміністративні правопорушення самостійної глави, присвяченої процесуальним правопорушенням у цілому, а також опису ознак зловживання правом і відповідальності за його вчинення зокрема.

Ключові слова: неповаги до суду, ознаки зловживання правом, відповідальність.

В статье исследовано, что законы содержат расплывчатые сроки понятия «неуважение к суду». На основании анализа норм отечественного и зарубежного законодательства сформировано описание понятия «неуважение к суду». Предложено создание в структуре Кодекса Украины об административных правонарушениях самостоятельной главы, посвященной процессуальным правонарушениям в целом, а также описанию признаков злоупотребления правом и ответственности за его совершение в частности.

Ключевые слова: неуважение к суду, признаки злоупотребления правом, ответственность.

This article explores the laws contain vague terms the concept of «contempt of court». On the basis of analysis of national and foreign laws, study ing the nature and content properties of the concepts of «disrespect» and «contempt of court» in the explanatory and encyclopedic dictionaries, study interpretations of the legal category of contempt of court in the legal literature, formed description of the concept of «contempt of court». Proposed creating under the Code of Ukraine on Administrative Offences independent chapter on procedural violations in general, as well as the description of an abuse of the right and the responsibility for having done so in particular.

Key words: contempt of court, description of an abuse of the right responsibility.

Актуальність проблематики. У житті, у практичних справах розуміння і застосування правових понять потребує граничної точності. В цьому погоджуюся із російським вченим-правником С.С. Алексєєвим, який вважає, що гранична точність і правильне застосування правових понять і юридичних термінів необхідні мабуть, так як в техніці і математиці. Тому що право – це у більшості явище технічного, математичного порядку; воно, на відміну від інших соціальних регуляторів (моралі, звичаїв), покликане вносити в життя суспільства, у поведінку людей сувору визначеність, надавати прямі, недвuzначні відповіді: винен - невинен, чи є особа власником - чи ні і т. д. [1, с. 74]. Зважаючи на те, що закони це головні, провідні джерела права, які мають найвищу юридичну силу, то саме в них мають бути сформовані основні, початкові юридичні норми. Розглядаючи питання відповідальності за неповагу до суду в українському законодавстві ми не знайшли чіткого визначення поняття «неповага до суду».

Ступінь наукової розробки. До питань відповідальності за неповагу до суду в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду у своїх працях зверталися М.Л. Гальперін, Ю.В. Калашник, В.С. Князєв, О.О. Марченко, І.Я. Русенко та ін. Нерозробленість даної проблематики пояснюється динамічністю і швидкоплинністю реалізації процесуальних прав. Кожне суб'єктивне процесуальне право обмежене певним процесуальним строком, протягом якого можливе його здійснення. Наприклад, право на зміну предмета і підстави позову може бути реалізоване позивачем виключно до прийняття рішення судом першої інстанції, а відмова позивача від позову можлива і при розгляді справи в касаційній інстанції. Крім того, суб'єктивне процесуальне право може бути здійснено тільки в ході розгляду конкретної справи. Таким чином, можливість здійснення процесуальних порушень обмежується певним часовим і просторовим відрізком (що дозволяє відзначити їх обмеженість) на відміну від більшості інших «стандартних» правопорушень.

Метою статті є обрання найбільш вдалого загального поняття, теоретичного формування його опису шляхом зіставлення різних тлумачень терміну «неповага до суду», а також вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, з метою розкриття та дослідження цієї проблематики.

Виклад матеріалу. Відносини, що складаються у процесі здійснення судочинства між судом, з одного боку, і учасником процесу – є процесуальними. Право на власні дії в процесі (що можуть використовуватися як сумлінно, так і недобросовісно) не мають самостійного значення без права вимагати певної поведінки від іншої особи, так як самі по собі такі дії не тягнуть жодних юридичних наслідків. Це право полягає у можливості вимагати певної поведінки, дотримання юридичних обов'язків від інших осіб. Законодавством не передбачено права учасника процесу вимагати від суду будь-яких пояснень, ставити запитання, відкрито висловлювати свою незгоду з діями суду та ін. В той же час, процесуальними законами встановлено, що головуючий (суддя) забезпечує порядок та керує ходом судового засідання.

Чи можна такі явища, як злісне ухилення свідка, потерпілого, позивача, відповідача від явки в суд, непідкорення зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого судді, порушення порядку під час судового засідання, дії, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, охарактеризувати як соціально небезпечні. Думаю, що так. Оскільки перераховані дії наносять шкоду підтримуваним правом суспільним відносинам під загальною назвою «повага до суду».

Процесуальне законодавство потребує чіткої регламентації як загальних понять, так і заходів відповідальності за неповагу до суду, умов її застосування. Існуючий рівень правового регулювання відносин є незадовільним, оскільки багато питань залишаються не вирішеними. Більшість понять, що описують деліктну процесуальну поведінку, носять оціночний характер, а доки склади зловживань правом не будуть деталізовані в законі для цілей правозастосування, позитивна практика використання норм права буде відсутня.

Обґрунтування та створення засад для уніфікації юридичних понять є одним із найважливіших завдань юридичної науки. Зіставлення різних тлумачень терміну «неповага до суду» з метою обрання найбільш вдалого загального поняття є першою спробою уточнити термін та теоретично сформулювати його опис.

В першу чергу, звернемося до норм українського законодавства. Відповідальність за прояв неповаги до суду передбачено статтею 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Неповага до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил. Також, відповідальність за неповагу до суду настає і в разі злісного ухилення експерта, перекладача від явки в суд [8].

Статтею 134 Кодексу адміністративного судочинства України визначено обов'язки присутніх у залі судового засідання. Особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати. Особи, які беруть участь у справі, свідки, експерти, спеціалісти дають пояснення, показання, відповідають на питання та задають питання стоячи і лише після надання їм слова головуючим у судовому засіданні. Постанову суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи. Відступ від цих правил допускається з дозволу головуючого в судовому засіданні. Учасники адміністративного процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених в суді правил. За неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, для чого у судовому засіданні із розгляду адміністративної справи оголошується перерва [7].

Аналогічно, у статті 162 Цивільного процесуального кодексу України визначено обов'язки присутніх у залі судового засідання. Особи, присутні в залі судового засідання, повинні встати, коли входить і виходить суд. Рішення суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи. Особи, які беруть участь у справі, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі дають пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи. Відступ від вимог, встановлених частиною першою цієї статті, допускається з дозволу головуючого. Учасники цивільного процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених в суді правил. За неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв

неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, для чого у судовому засіданні із розгляду цивільної справи оголошується перерва [19].

У статті 74 Господарського процесуального кодексу України визначено порядок ведення судового процесу. Порядок ведення засідання визначається суддею, а в разі розгляду справи трьома суддями - суддею, головуєчим у засіданні. Учасники судового процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно виконувати розпорядження головуєчого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил. За неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, у зв'язку з чим у судовому засіданні із розгляду господарської справи оголошується перерва [4].

Кримінальний процесуальний кодекс України у статті 330 також містить норми щодо заходів до порушників порядку судового засідання. Якщо обвинувачений порушує порядок у залі судового засідання або не підкоряється розпорядженням головуєчого у судовому засіданні, останній попереджає обвинуваченого про те, що в разі повторення ним зазначених дій його буде видалено з зали судового засідання. При повторному порушенні обвинуваченим порядку судового засідання він може бути видалений за ухвалою суду з зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду. Якщо такий обвинувачений не представлений захисником, суд зобов'язаний залучити захисника для здійснення захисту за призначенням і відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для його підготовки до захисту.

Після повернення до зали засідання обвинуваченому надається можливість ознайомитися з доказами, які були досліджені, а також з рішеннями, які були ухвалені за його відсутності, та дати пояснення щодо них. У разі видалення обвинуваченого на весь час судового розгляду, судові рішення, яким закінчено провадження в суді, негайно оголошується обвинуваченому після його ухвалення. У разі невиконання розпорядження головуєчого прокурором чи захисником головуєчий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку у залі судового засідання їх може бути притягнуто до відповідальності, встановленої законом. У разі невиконання розпорядження головуєчого іншими особами, присутніми у судовому засіданні, головуєчий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку у залі судового засідання їх за ухвалою суду може бути видалено із зали судового засідання та притягнуто до відповідальності, встановленої законом. За неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, для чого в судовому засіданні оголошується перерва [10].

Таким чином, у процесуальних кодексах українського законодавства наявне визначення неповаги до суду як винного діяння, що скоєне особою – учасником процесу, яка свідомо не виконує або порушує вимоги процесуальної норми (до якої можна віднести і розпорядження головуєчого судді).

Але, чи всі дії, які свідчать про явну зневагу до суду, можуть бути вчинені лише в період здійснення судочинства? В даному випадку об'єкт правопорушення - це посягання на відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням судом процесуальної діяльності для реалізації покладених на нього завдань. Наприклад, образа може бути

здійснена улюбій формі: усно, письмово, із застосуванням електронних засобів та інш. і поза межами судового розгляду справи. Закон не пов'язує наявність складу правопорушення із способом чи місцем здійснення такого діяння. Протиправність зловживання суб'єктивним процесуальним правом виражається в його спрямованості проти інтересів правосуддя і суб'єктивних прав інших учасників процесу.

Відповідно до поставленого завдання необхідно звернутися до сутності і змістовних властивостей понять «неповага» та «неповага до суду». У Словнику української мови за редакцією Б.Д. Грінченка під «неповагою» розуміється непочтеніє, неухваженіє [16]. В Академічному тлумачному словнику української мови за редакцією І.К. Білодіда, під «неповагою» розуміється зневажливе, нечемне ставлення до кого-, чого- небудь [15]. Аналогічне тлумачення цьому терміну надано і у Великому тлумачному словнику сучасної української мови під редакцією В.Т. Бусела [2, с.611]. Російські тлумачні словники дають аналогічне розуміння терміну: у тлумачному словнику С.І. Ожегова під «неповагою» розуміється відсутність належної поваги, нешанобливість [12], у тлумачному словнику Д.М.Ушакова - відсутність належної поваги, нешанобливість, зневажання [18], у Тлумачному словнику живої мови В. Даля – не поважаючи інших, нешанобливий [17]. Таким чином, у словниках під «неповагою» розуміють нечемну, нешанобливу, зневажливу поведінку особи у відношенні кого-, чого- небудь.

Визначення терміну «неповага до суду» у вітчизняних тлумачних та юридичних словниках не має, на противагу енциклопедичним словникам Великобританії. Так, у настільній енциклопедії Britannica під «неповагою до суду» (contempt) у праві розуміють свідому непокору суду, судді або судовому органу, а також відкрите вираження неповаги до них. Непокоря розпорядженню суду може бути кваліфікована як кримінальне, або як цивільне правопорушення. В останньому випадку санкції закінчуються після підкорення розпорядженню. Фізична або словесна дія, єдиною метою якої є образа суду або порушення ходу судового розгляду, розцінюється як кримінальне правопорушення: за таким порушенням слідує покарання, крім цього винного примушують підкоритися розпорядженню суду. У США комітет при Конгресі може примусити свідка з'явитися для надання свідчень. Свідок, який не з'явився в комітет, або іншим чином перешкоджає комітету виконувати свої обов'язки, може бути обвинувачений в неповазі до нього [21, с. 1311]. У Оксфордській ілюстрованій енциклопедії під «неповагою до суду» (contempt of court) розуміється, у загальному праві неналежне ставлення або непокоря суду. Цивільна неповага означає невиконання розпоряджень суду, наприклад порушення судової заборони. До злочинної неповаги відноситься також поведінка, що створює упереджену думку, образливу або перешкоджаючу здійсненню правосуддя як в окремих випадках, так і в цілому. Прикладом неповаги до суду може слугувати публікація матеріалів, формуючих певну думку про одну із сторін судового процесу безпосередньо перед його початком або в процесі, а також грубі образи на адресу судді чи обвинувачення його в упередженості. Покаранням за неповагу до суду може бути штраф або взяття під варту [11, с. 173].

В юридичній літературі виділяються різні ознаки неповаги до суду, і, відповідно, різні тлумачення цієї правової категорії. Наприклад, С.В. Ястрембская погоджується із П.Н. Рагузіною, яка вважає, що неповага до суду - це своєрідний різновид процесуального правопорушення, який полягає у такому здійсненні процесуальних прав особами, що беруть участь у справі, при якому надані права використовуються ними виключно для нанесення шкоди іншим учасникам процесу або в інших протиправних діяннях [20, с.364-365].

Під поняттям «неповага до суду» І.Я. Русенко вважає - великий спектр дій і вчинків як учасників процесу, так і слухачів, які заважають судді вести процес, або свідчать про зневажливе ставлення до судочинства чи правосуддя (це може бути некоректна поведінка присутніх у залі, образливі висловлювання щодо суду, непокора суду, зневажливе ставлення до зауважень суду, хамство, вигуки). Під неповагою до суду, на думку І.Я. Русенко, можна розуміти не лише активні дії, які полягають в прямій образі суду, а й пасивну поведінку, а саме не дотримання загальних правил поведіння в залі судового засідання [14].

Російський вчений М.Л. Гальперін під неповагою до суду вважає діяння (у формі дії чи бездіяльності) юридичної особи або фізичної особи (в тому числі посадової особи), яка досягнула віку чотирнадцяти років і здатна усвідомлювати свої дії, що полягають у винному невиконанні обов'язків, установлених законними актами (рішеннями, ухвалами, розпорядженнями, дорученнями, усними зауваженнями, попередженнями і т.і.) суду, принятих у зв'язку із здійсненнями його керівної процесуальної діяльності у цивільному судочинстві [3]. Вивчаючи зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду, Ю.В. Калашник зауважує, що неповага до суду в державах англосаксонської системи права трактується досить широко. Будь-яке втручання у відправлення правосуддя: перечає публікації у пресі, переговори з присяжними, тиск на сторони та свідків, недозволена поведінка у суді, невідкорення наказу суду - усе це може вважатися неповагою до суду. [6].

Неповагою до суду може бути некоректна поведінка присутніх у залі, образливі висловлювання на адресу суду, невідкорення суду і зневажливе ставлення до зауважень суду; в деяких країнах до цього переліку включають передчасні публікації у пресі, обговорення судових процесів і фактично будь-які критичні зауваження на адресу суддів, зазначає В. Дудін [5].

У пункті 51 постанови Європейського Суду з прав людини від 26 квітня 1979 року (скарга № 6538/74) у справі «Санді таймс» (The Sunday Times) проти Сполученого Королівства, зазначено, що суддя Баклей у справі «Вайн продактс лтд.» проти Грін (1966 р.) сформулював норму про неповагу до суду наступним чином: «Поява коментарів про поточний судовий процес в будь-якій формі, здатній завдати шкоди справедливому розгляду справи, буде з боку будь-якої газети неповагою до даного суду. Відбутися таке може по-різному ... Може статися так, що коментар спричинить тим чи іншим способом тиск на одну із сторін у даній справі, як-то: завадить їй вести судовий процес, спонукає її погодитися на мирову угоду на таких умовах, які за інших обставин вона не стала б розглядати, або вплине іншим чином на ведення справи, де вона повинна бути вільна у виборі засобів обвинувачення і захисту, користуючись при цьому порадами, але не піддаючись тиску» [13].

За прояв неповаги до суду процитуємо статтю 204 глави 4 Конституції Ісламської Республіки Пакистан: «1. Суд має повноваження покарати кожну особу, яка: ображає, здійснює втручання або іншим способом перешкоджає судовому процесу або не підкоряється наказам суду; вчиняє скандал у суді або здійснює щось подібне, що може призвести суд або окремого суддю у стан ворожості, піддати висміюванню, зганьбити; здійснює дії, які перешкоджають встановленню суті питання, що розглядається судом; вчиняє інші дії, які у відповідності до закону висловлюють неповагу до суду. 2. Здійснення повноважень, наданих суду у відповідності із цією статтею, може регулюватися законом і бути підпорядкованим закону, а також правилам, прийнятими самим судом» [9, с.686].

У своїй більшості, закони містять терміни, які більшою чи меншою мірою розпливчасті, а їх тлумачення і застосування - завдання науковців та практиків. Отже, поведінка особи, яка є неприйнятною по відношенню до суду при здійсненні ним судочинства, повинна бути сформульована у законі досить детально, як і заходи покарання за вчинені незаконні дії. Це необхідно для того, щоб особа могла зорієнтуватися в тому, які правові норми застосовуються до даного випадку, узгодити свою поведінку з цими нормами та мати можливість передбачити наслідки, які можуть тягти за собою ті чи інші дії.

Висновки. На підставі визначених ознак неповаги в цілому, і неповаги до суду зокрема, можна зробити висновок, що під неповагою до суду слід розуміти: винне діяння (у формі дії чи бездіяльності), що скоєне юридичною чи фізичною деліктоздатною особою (в тому числі - учасником процесу), як під час слухання судової справи так і за межами суду, яка: свідомо не виконує або порушує вимоги процесуальної норми (в тому числі: рішень, ухвал, розпоряджень, доручень, усних зауважень, попереджень судді); здійснює дії, які перешкоджають встановленню суті питання, що розглядається судом (тиск на свідків, експерта, спеціаліста, залякування сторони, або її представника); ображає, здійснює втручання або іншим способом перешкоджає судовому процесу (вчиняє скандал у суді, ображає присутніх у приміщенні суду, користується звуко-, відеозаписувальною апаратурою у судовому процесі без дозволу суду, проводить демонстрації або здійснює щось подібне); вчиняє інші дії, які у відповідності до закону висловлюють неповагу до суду (публікація матеріалів, формуючих певну думку про одну із сторін судового процесу безпосередньо перед його початком або в процесі, а також грубі образи на адресу судді чи обвинувачення його в упередженості).

Запропоноване визначення дає можливість чітко визначити природу, змістовні та суттєві ознаки поняття «неповага до суду», що дозволить наповнити його юридичним змістом, який не вичерпується думкою про те, що це процесуальне правопорушення, тобто порушення норми, закріпленої процесуальним законодавством. До тих пір, поки склад правопорушення не буде деталізований в законі для цілей правозастосування, позитивна практика використання 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення буде відсутня, як і виховна роль цієї норми. На наш погляд, найбільш оптимальним було б створення в структурі Кодексу самостійної глави, присвяченої процесуальним правопорушенням у цілому, а також опису ознак зловживання правом і відповідальності за його вчинення зокрема.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Государство и право. Начальный курс. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрид. лит., 1994. – 192 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел.- К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.- 1440 с.
3. Гальперин М.Л. Ответственность в современном гражданском судопроизводстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content>
4. Господарський процесуальний кодекс України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
5. Дудин В. «Критический» предел. Запрет критики суда существует в демократических странах, но уже не является абсолютным / В. Дудин// Юридическая практика - 2012.- № 42 (773). - Режим доступа: <http://pravo.ua/article.php?id=100105384>.

6. Калашник Ю.В. Зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду та шляхи його запозичення для України / Ю. В. Калашник // Форум права . - 2012. - № 4. - С. 429-433. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP>
7. Кодекс адміністративного судочинства України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8073>.
9. Конституции государств Азии: в 3 т./ под ред Т.Я. Хабриевой.- М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации: Норма, 2010.- Том 2: Средняя Азия и Индостан.-1024 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
11. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия. Том 7. Народы и культуры. Редактор тома Ричард Хогграт.- М.: Издательский Дом «ИНФРА – М», Издательство «Весь Мир»- издание на русском языке, 2000.- 406 с.
12. Ожегов С.И. Толковый словарь С.И.Ожегова.- Режим доступу: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--B8%D0%B5>.
13. Постанова Європейського Суду з прав людини від 26 квітня 1979 року (скарга № 6538/74) у справі «Санді таймс» (The sunday Times) проти Сполученого Королівства.- Режим доступу: <http://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo>
14. Русенко І.Я. Проблеми практичного застосування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду/ І.Я. Русенко// Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених: Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференція, 2012 р.– Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1164.
15. Словник української мови: в 11 тт./ АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда.- К.: Наукова думка, 1970-1980. — Том 5, 1974. — Стор. 356. <http://sum.in.ua/s/n>.
16. Словник української мови/ Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т. — К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Том 2, ст. 554. - Режим доступу: <http://hrinchenko.com/slovar>
17. Толковый словарь живого великорусского языка В.Даля - Режим доступу: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--D0B9>
18. Ушаков Д.Н. Толковый словарь Д.Н.Ушакова - Режим доступу: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--D0%B5>.
19. Цивільний процесуальний кодекс України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page3>.
20. Ястрембская С.В. О проблеме противодействия процессуальным злоупотреблениям в гражданском процессе. Учёные записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки» Том. 23 (62). № 2. 2010 г. с.363-369.
21. Britannica настольная энциклопедия. Том II.,- М.: АСТ Астрель,- 2006.- с.2325.

УДК 347.73:386.3

Уваров А.О.,

студент 5-го курсу групи Юм-51 (магістр)

юридичного факультету

Академії муніципального управління

ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті на основі теоретико-правового аналізу проведено дослідження виникнення та особливостей розвитку страхування. Автором наголошується, що сучасний етап пізнання